

דן לוי

זווית־התבוננות אישית

אייל מגד: חצרות, שירים, הוצאת דביר, תשל"ט.

את השיר הקצרצר "בחלום", החותם את האסופה שלפנינו, אני רואה ככרטיס־ביקור של אייל מגד. יש בספר שירים עמוקים ושלמים יותר, ועל חלקם גם אתעכב בהמשך הרשימה. אולם נוח לי, לשם הדגמת איכות הכתיבה, לפתוח בשיר הקצר הזה:

בחלום בקווינס היה הירקון ברמת גן יפה. מיים
שלא רואים בשום מקום אחר.

אולי אני אומר את שבתו של הכותב מתוך גנותם של מרבית כותבי השירים הצעירים: מעטים מביניהם מסוגלים או טורחים להעמיד תמונה שירית בהירה פשוטה ונקיה כביטוי לרעיון ברור. כשרוצים לומר בשיר "אני מתגעגע", אין צורך להכביר מלים או סמלים: משפט כמו "מיים שלא רואים בשום מקום אחר" מבטא את כל החיבה והגעגועים שאדם חש אל נוף אהוב. נוסף על כך, כלולה בתמונה הזאת מעט אירוניה סמוכה הקיימת ביסוד התחושה: בעיר הגדולה ביותר, בארץ האפשרויות הבלתי־מוגבלות, משאת חלומותיהם של רבים, עולה בחלום זכרו של הירקון הארצישראלי, ה"פרובינציאלי". במציאות העגומה מעט של מה שמתפרסם כיום בספרי השירה ובמדורי הספרות, הרי זה בכחינת קרן אור והישג לדעת, כי ישנו לפחות משורר אחד המסוגל להצביע לפני הקורא על דבר קונקרטי אליו הוא מתגעגע.

כאמור, אייל מגד הוא משורר היודע להעמיד תמונות שיריות אמינות. בחצרות שהוא פותח לפנינו, מתגלה עולם עדין אך לא נרפה או מרוכך מדי. הלשון פשוטה, לא מליצית ולא טעונה, ובמיוחד נזהרת מלגעת בחומרים הזרים לתוכן השיר ולרוחו. בצד השימוש המרובה בשמות של מקומות (הרבה שמות של רבעים ורחובות אמריקאיים) ושמות של מוצרי צריכה אופייניים לתקופתנו (אוטו אמריקאי, מיץ טרופיקנה, חומרי ניקוי) יש גם שימוש בצבעים, גונים, ריחות וקולות. יסוד נוסף שמצא חן בעיני בעת הקריאה, הוא ההומור הדק שמתבל אחדים מן השירים ופורק בקלות עודפים של מתח דראמטי, בלי לפגום ברצינות השיר. גם תכונה זו של מעט הסתייגות עצמית ראויה להבלטה לעומת עודפי ההשתקעות העצמית המרצינה וחסרת הכיסוי המצויה בכתיבתם של רבים אחרים.

דקות הראייה והכוח לחרוג מתוך ארוע רגיל אל זווית־התבוננות אישית ומרתקת ניכרים בשירים כמו "כשסיימה האחות בקופת חולים את שטיפת האזניים". החוויה – התחדדות חוש השמיעה – מועברת דרך פרטים קונקרטיים: עלים רוחשים, צלצול מפתחות השמחה, התום והחידוש שבמצב עולים מתוך ההתבוננות בכתמי האור והצבע הנופלים על הבן ומיטתו ומתוך הודהות עם ראיית הילד והעולם החדש ה"טרי" המשתקף

בעיניו. השיר מתפתח וזורם ברצף מן הפתיחה הטריטוריאלית כביכול אל הסוף, באופן שכל חלקיו מתחברים ובונים את הרעיון כשלמות.

מרבית השירים שבספר קלים להבנה. שירים ספורים כמו השיר "איש איש" סגורים יותר ולא על נקלה ניתן לפענחם. שירים אחרים, לעומת זאת, דומה שהוחטאה בהם הכוונה והם נכתבו ללא אמירת דבר של ממש תוך שימוש מסוים לרעה במאפיינים הטובים. כך, למשל, השיר "ראיתי פרדסים", שאינו עומד לדעתי כשיר בפני עצמו. ולא ניתן להפיק ממנו תוכן של ממש. גם השיר "אשרי נפטרת" יפה על תקן הלצה בלבד.

"חצרות" הוא ספר שיריו הרביעי של אייל מגד. קדמו לו: "פארק עדן", הוצאת עקד, 1972; "קצה", הוצאת ספריית פועלים, 1975; "סוף הזכרון", הוצאת מסדה, 1976. לפני נמצא רק "סוף הזכרון", שקדם לספר הנוכחי. מתוך התרשמות כללית שבקריאת שני הספרים ניתן לקבוע שני דברים: א. כתיבה בעלת חותם אישי ברור ומוזהה קיימת כבר ב"סוף הזכרון" ומאפיינה ניכרים בשירים שב"חצרות"; ב. ב"חצרות" יש לטעמי התפתחות לקראת עמקות ועידון יתר על מה שהושג ב"סוף הזכרון", בלי לאבד את רעננות הכתיבה והגישה. הספר ראוי וממליץ לעיונם של קוראי שירה עברית.

יצחק בן-מורדכי

בין האמת לבדיון

דוד שחר: סוכן הוד מלכותו,
הוצאת הדר, 1979.

כותרת-המשנה של הרומאן מלמדת אותנו שזהו "סיפור של אהבה ופרשה של בגידה שתחילתם במלחמת העולם השנייה וסופם במלחמת יום הכיפורים". כבואך אל הרומאן עצמו מסתבר שאין זו אהבה כפשוטה (ודאי לא סיפור-אהבה) וגם הבגידה איננה בגידה ובעצם רק שתי הנקודות המציינות את הזמן הן עובדות שאין לערער עליהן.

ספרו זה של דוד שחר מביא לפני הקורא, בעיקר רג, את סיפור קורותיו של הסרג'נט היינריך ריינהולד שנולד בברלין כבן לאב יהודי, היה עד למשברים משפחתיים – והללו טבעו חותמם בנפשו. בתקופת מלחמת-העולם השנייה אנו מוצאים את היינריך ריינהולד הנ"ל (שבינתיים נהפך להנרי) בין כוחות הצבא הבריטי הנלחם במדבר המערבי כנגד כוחותיו של המצביא הגרמני המהולל רומל. שם גם נפצע ריינהולד, ועקב כך הוא מועבר לבית החולים "ויקטוריה אוגוסטה" בירושלים, וכאן – בעיר הזאת, המוכרת היטב לקוראיו של דוד שחר – מתחילות למעשה הרפתקאותיו השונות והמשוררות של הנרי ריינהולד.

אחת, והעיקרית שבהן, היא פרשת אהבתו ויחסיו המיניים של ריינהולד עם תמרה, שהיא אשת-חברה ואשת-בנקאי מעשירי העיר הלוחם בו בזמן כחייל

בין שורות הצבא הבריטי. יחסים אלה אינם יחסי-אהבה שיגרתיים. כאן אנו מוצאים את ריינהולד הלהוט אחר נשים, השקרן, המחליט-ואינר-עושה, וכך הוא נופל-לא-נופל ברשתה של ציידת הגברים שהיא ספק נימפומאנית, ספק מתוסכלת, ספק מופת-רעת, ספק אמנית, ספק אוהבת, הדוברת שקרים ואמיתות למחצה ולרביע בעת ובעונה אחת.

בתוך כך משרת ריינהולד באגף המודיעין במטה הצבא הבריטי הממוקם במלון המלך דוד. עם תום מלחמת-העולם השנייה משתחרר ריינהולד מהצבא ומתגייס לאצ"ל. הוא משתתף בפעולות גרילה שונות, ששיאו – הפיצוץ המפורסם של מלון המלך דוד. לאחר מכן, וכאן מסתבכת העלילה – וראוי לציין גם מרתקת את הקורא – נחשד ריינהולד על-ידי מפקדת האצ"ל בבגידה. הוא נוסע-נמלט לאירופה, ולבסוף הוא מתגלה כמיליונר אמריקאי באחד מפרבריה האמידים ביותר של העיר לוס אנג'לס.

זהו, בקיצור נמרץ, סיפור עלילתו העיקרי של "סוכן הוד מלכותו". הקיצור הנמרץ חוטא ללא כל ספק לעלילתו המלאה של הרומאן, וזאת משום שכוונת המספר, כפי הנראה, איננה לספק את קורותיו וארועיו של ריינהולד; אל אלה נשזרים ארועים עוברים על המספר עצמו – הן בילדותו, הן במשפחתו, והן בתקופת שירותו כקצין קישור במילואים במלחמת יום הכיפורים. כן אנו מוצאים פה סיפורים נוספים, שצרה היריעה מלפרטם. בעזרת כל אלה מתחקה המספר (המוצג בסיומו של הרומאן כדוד שחר עצמו) על עקבותיו של ריינהולד שאותו הכיר בעודו ילד, דולה אינפורמאציה על אודותיו, מצרף את חלקי הפסיפס הנפרדים – עד לפגישתם המאוחרת, לאחר כשלושים שנה, שבה